

تقویت املای دانش آموزان با

هوش های چندگانه

بهرام قاسمی نژاد

مدیر دبستان غیردولتی پسرانه‌ی کوروش

چرا هوش های چندگانه؟

نظریه‌ی هوش های چندگانه می‌تواند برای توجه به تفاوت‌های فردی و بالا بردن بهره‌وری در فرایند یاددهی - یادگیری برای معلمان ابزار مناسبی باشد. کاربرد هوش های چندگانه در آموزش آن قدر گسترده است که به هیچ‌وجه نمی‌توان مزایای آن را نادیده گرفت. از نظر گاردنر، در سال‌های اخیر، توجه بیش از حد به درس‌های پایه و هوش عمومی^۵، آموزش را به شدت تحت‌الشعاع خود قرار داده است. این امر سبب شده از توانایی‌های متنوع و منحصر به فرد دانش آموزان کمتر استفاده شود و تنها دانش آموزانی که از نظر دو هوش منطقی - ریاضی و زبانی - کلامی (به اصطلاح «هوش های تحصیلی»^۶) برجسته هستند به چشم بیایند و در نظام آموزشی مطرح شوند. در نظام آموزشی سنتی که رد پای آن هنوز هم دیده می‌شود، آموزش صرفاً روی دو هوش منطقی - ریاضی^۷ و زبانی - کلامی^۸ متمرکز بود و موفق شدن یا نشدن دانش آموزان تا حد زیادی به این دو هوش بستگی داشت. به همین دلیل، به این دو هوش به اصطلاح «هوش های تحصیلی» گفته می‌شود.

در اینجا لازم است برای روشن تر شدن مطلب، به‌طور اجمالی به هوش های چندگانه اشاره شود. مجموعه‌ی توانایی‌های انسان فراتر از خواندن، نوشتن و محاسبه کردن است. در مدرسه می‌توان این دامنه را گسترش داد تا همه‌ی دانش آموزان بتوانند بهره‌ی لازم را ببرند و شوق یادگیری را تجربه کنند. گاردنر هشت هوش یا استعداد را مطرح می‌کند که در همه‌ی انسان‌ها وجود دارد و میزان شکوفایی آن‌ها به دو عامل وراثت و محیط بستگی دارد. این هوش‌ها عبارت‌اند از: ۱. هوش منطقی - ریاضی (محاسبه و تفکر منطقی)؛ ۲. هوش زبانی - کلامی (استفاده از واژگان)؛ ۳. هوش درون فردی^۹ (خودآگاهی و شناخت احساسات)؛ ۴. هوش بین فردی^{۱۰} (ارتباط با دیگران)؛ ۵. هوش فضایی^{۱۱} (تجسم فضایی)؛ ۶. هوش بدنی - حرکتی^{۱۲} (کنترل حرکات بدن)؛ ۷. هوش موسیقایی^{۱۳} (درک ریتم و موسیقی)؛ ۸. هوش طبیعت‌گرایی^{۱۴} (ارتباط با طبیعت).

چکیده

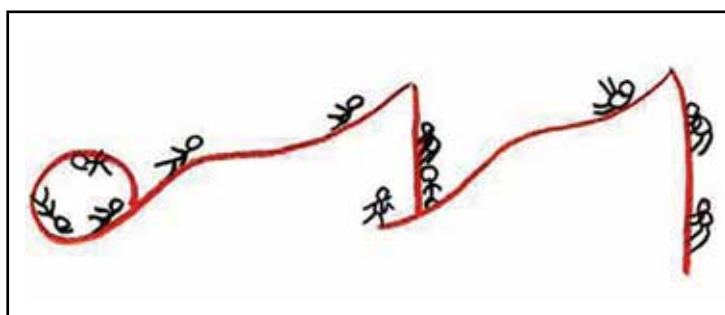
حتماً با دانش آموزانی مواجه شده‌اید که در دیکته‌نویسی و یادگیری املای کلمات ضعف شدیدی دارند و از این موضوع رنج می‌برند. گاهی تصور می‌شود این مشکل با تکرار و تمرین حل می‌شود و چنین برداشت می‌شود که دانش آموزان به اندازه‌ی کافی زحمت نمی‌کشند. اما باید توجه داشت که تکرار و تمرین از راه نادرست، نه تنها مشکل را حل نمی‌کند، بلکه تنها دانش آموزان را از درس و مدرسه گریزان می‌کند. چه عذاب‌ها که این دانش آموزان نمی‌کشند! فقط به خاطر اینکه نوع اختلال آن‌ها به موقع تشخیص داده نمی‌شود و به درستی درک نمی‌شوند. این مسئله ممکن است دلایل متفاوتی داشته باشد که رایج‌ترین آن‌ها اختلالات خواندن پریشی^۱ و نوشتار پریشی^۲ است. متأسفانه، بیشتر وقت‌ها این مشکل باعث می‌شود این گروه از دانش آموزان به مرور زمان اعتماد به نفس خود را در نوشتن از دست بدهند و به تدریج در درس‌های دیگر نیز از خود ضعف نشان بدهند. نظریه‌ی هوش های چندگانه^۳، مطرح شده توسط روان‌شناس معاصر هوارد گاردنر^۴، کاربردهای فراوانی در کلاس درس دارد که در سال‌های اخیر مورد توجه بسیاری از مدارس پیشرو دنیا قرار گرفته است. از نظر گاردنر، به دلیل تفاوت‌های فردی، توانایی‌ها و شیوه‌های یادگیری در اشخاص متفاوت است و عادلانه نیست آموزش برای همه‌ی افراد با روشی ثابت و به‌طور یکسان انجام شود. افرادی که دچار اختلالات خواندن پریشی و نوشتار پریشی هستند، معمولاً قدرت تخیل و درک فضایی بالایی دارند. شاید تعجب کنید، اما دانشمندان، مخترعان و نقاشان سرشناسی در طول تاریخ دچار این اختلال بوده‌اند؛ افرادی چون آلبرت اینشتین، توماس ادیسون، گالیله، آلکساندر گراهام بل، استیو جابز، پابلو پیکاسو و لئوناردو داوینچی. با وجود این مشکل، همه‌ی این افراد توانایی‌های منحصر به فرد دیگری داشتند. هدف مقاله‌ی حاضر این است که به‌طور علمی و عملی نشان دهد با کمی خلاقیت، به راحتی می‌توان از توانایی‌های دانش آموزان برای تقویت املا بهره جست و به این ترتیب اعتماد به نفس از دست رفته‌ی آن‌ها را بازگرداند.

باید توجه داشت، برای دانش‌آموزانی که دچار اختلال نوشتارپیشی هستند، بسیار پیچیده و گیج‌کننده است، اما با تصویرسازی و استفاده از هوش‌های چندگانه آسان می‌شود. برای مثال، دانش‌آموزی، برای اینکه یادش بماند «سرسره» با «س» نوشته می‌شود، این کلمه را به شکل سرسره درآورده و چند کودک را در حال سرسره‌بازی کشیده است.

کاربرد هوش فضایی برای املا

از آنجا که حروف و کلمات اساساً شکل یا تصویر هستند، به نظر می‌رسد استفاده از هوش فضایی برای تقویت املا در دانش‌آموزانی که گرایش و توانایی بالایی در این جنبه از هوش دارند و آن‌هایی که دچار اختلال نوشتارپیشی هستند (که معمولاً از نظر تجسم فضایی قوی هستند) روش مؤثری باشد. با استفاده از

آگاهانه و هوشمندانه از هوش فضایی، هم املاي دانش‌آموزان تقویت می‌شود و هم اعتمادبه‌نفس آن‌ها افزایش می‌یابد.

در هر زبانی، قواعد خاصی برای املا وجود دارد. مثلاً در جمع بستن (با «ان») کلماتی که به مصوت «ه یا ه» ختم می‌شوند، چون دو مصوت «ه» و «ه» به دنبال هم می‌افتند، برای سهولت تلفظ مصوت «ه یا ه» حذف و به جای آن حرف (گ) به‌عنوان میانجی بین دو مصوت اضافه می‌شود. برای مثال:

دانش‌آموز دیگری با استفاده از هوش فضایی خود، با کشیدن سر انسان، حرف «ه» در کلمه «ذهن» را مانند دو نیمکره‌ی مغز تصور کرده و کلمه را به این صورت تصویرسازی کرده تا املاي کلمه را با توجه به معنی آن بهتر به‌خاطر بسپارد.

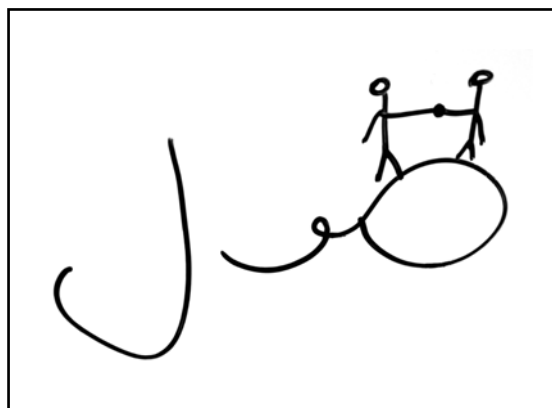
نماینده+گان=نماینندگان یا همسایه+گان= همسایگان. با این حال، هنگامی که از دریچه‌ی هوش‌های چندگانه به موضوع می‌نگریم، متوجه می‌شویم همه‌ی دانش‌آموزان هوش‌های زبانی - کلامی و منطقی - ریاضی خیلی خوبی ندارند تا به آن‌ها کمک کند قواعد املا را به‌خاطر بیاورند. بنابراین، برای گسترده‌تر کردن طیف مخاطبان و غنی‌تر کردن فضای آموزشی، نیاز داریم، از هوش‌های دیگری نیز استفاده کنیم، مخصوصاً هوش فضایی. برای به‌کار گرفتن هوش فضایی می‌توان دانش‌آموزان را راهنمایی کرد بین املا و معنی کلمات ارتباطی پیدا کنند و آن را به تصویر بکشند. برای نمونه می‌توان به کلمات «حیات» و «حیات» اشاره کرد که معمولاً با هم اشتباه گرفته می‌شوند. برای اینکه دانش‌آموزان بتوانند تفاوت املاي این دو کلمه را بهتر به‌خاطر بسپارند، می‌توان به آن‌ها گفت که حرف «ط» را در کلمه‌ی «حیات» مانند تنه‌ی درختی که در حیات است نقاشی کنند. از سوی دیگر، می‌توان نقطه‌های حرف «ت» را در کلمه‌ی «حیات» با توجه به معنی آن، مانند دو انسان یا سر دو انسان تصویرسازی کرد.

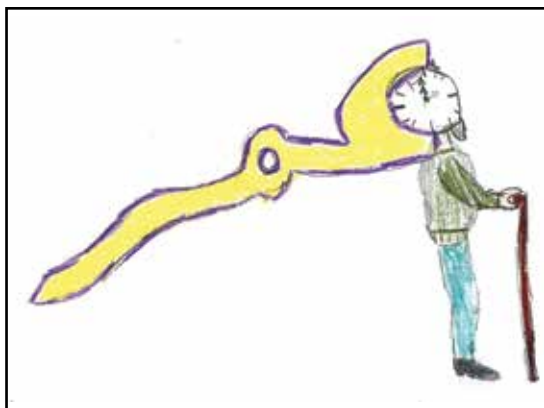
در این جا نیز دانش آموزی هوش فضایی خود را به کار گرفته و با ایجاد ارتباط تصویری، حرف «ح» را در کلمه‌ی «لحن» به دهان فردی تبدیل کرده که در حال صحبت کردن است.

در جایی دیگر، دانش آموزی برای اینکه به خاطر داشته باشد کلمه‌ی «قول» با «ق» شروع می‌شود، نقطه‌های «ق» را مانند دو نفر که با هم دست می‌دهند و به هم قول می‌دهند نشان داده است؛ راهی هوشمندانه برای به خاطر سپردن املا‌ی کلمه‌ی «قول».

برای کلمه‌ی «عمر»، دانش آموزی با توجه به معنی کلمه و برای نشان دادن گذر عمر، با استفاده از خلاقیت تصویری خود حرف «ع» را به ساعت و سر پیرمردی تشبیه کرده و به این شکل بین املا و معنی کلمه ارتباط تصویری برقرار کرده است.

کاربرد ترکیبی هوش‌های چندگانه برای املا
علاوه بر هوش فضایی، از هوش‌های بدنی - حرکتی و بین‌فردی نیز می‌توان برای تقویت املا بهره برد، به این صورت که دانش‌آموزان املا‌ی کلمات را با همکاری یکدیگر در مقابل هم کلاسی‌های خود به نمایش می‌گذارند. در این جا، دانش‌آموزان هر یک به نشانه‌ی یکی از حروف کلمه‌ی «قول» در کنار هم قرار گرفته‌اند و دو دانش‌آموز نیز با قول دادن به هم، نقطه‌های «ق» را به نمایش گذاشته‌اند. در این حالت، تجسم (هوش فضایی)، حرکت (هوش بدنی - حرکتی)، و ارتباط (هوش بین‌فردی)، دست‌به‌دست هم می‌دهند تا دانش‌آموزان بتوانند املا‌ی کلمات را به‌واسطه‌ی ارتباط‌های متنوع هوشی ایجاد شده در مغز بهتر به خاطر بسپارند.

برای تقویت هر چه بیشتر املا‌ی دانش‌آموزان (به‌ویژه دانش‌آموزان نوشتارپریش) می‌توان از هوش فضایی و هوش بین‌فردی به شکل‌های متفاوتی بهره جست. معلم می‌تواند به جای اینکه از دانش‌آموزان بخواهد از روی اشتباهات املا‌یی خود چندین بار بنویسند، به آن‌ها بگوید برای هر اشتباه تنها یک‌بار، با توجه به معنی کلمه، نقاشی بکشند. با این کار، دانش‌آموزان از خلاقیت خود در جهت یادگیری استفاده می‌کنند. این روش به‌خاطر تداعی‌های مثبتی که در ذهن پدید می‌آید، اثر ماندگاری خواهد داشت. کافی است این کار تنها یک‌بار برای هر کلمه انجام شود تا املا‌ی کلمه برای همیشه در حافظه بماند.

دانش آموز محور، دانش آموزانی که با این روش آشنا شده بودند، در مدرسه اطلاعیه‌ای نصب کردند، با این عنوان: «مشکل املا دارید؟ به ما مراجعه کنید!»^{۱۵}

پی نوشت

1. dyslexia
2. dysgraphia
3. MI (Multiple Intelligences)
4. Howard Gardner
5. IQ (Intelligence Quotient)
6. scholastic intelligences
7. logical-mathematical intelligence
8. linguistic intelligence
9. intrapersonal intelligence
10. interpersonal intelligence
11. spatial intelligence
12. bodily-kinesthetic intelligence
13. musical intelligence
14. naturalistic intelligence

۱۵. لازم به ذکر است که اصل این مقاله (که در این جا با کمی تغییرات بازنویسی شده است)، نخستین بار در «خبرنامه‌ی الکترونیکی هوش‌های چندگانه، وابسته به نشریه‌ی بین‌المللی مؤسسه‌ی آموزشی ASCD» کشور آمریکا در سال ۲۰۱۳ با این عنوان منتشر شد:

“The Power of MI: Implementing the Spatial Intelligence to Improve Spelling in Dyslexic Students”

پس از انتشار مقاله، دکتر گاردنر ضمن تأیید آن و ارسال نامه‌ای به نگارنده‌ی مقاله، آن را در وبسایت رسمی هوش‌های چندگانه‌ی خود قرار داد و در فیس‌بوک و توئیتر شخصی خود نیز با این عنوان اطلاع‌رسانی کرد: «آیا می‌خواهید پی ببرید چگونه می‌توان املا‌ی دانش‌آموزان نوشتارپریش را با استفاده از هوش فضایی تقویت کرد؟ به این مقاله مراجعه کنید.»

منابع

۱. آرمسترانگ، توماس (۱۳۹۰). هوش‌های چندگانه در کلاس‌های درس. ترجمه‌ی مهشید صفری. انتشارات مدرسه. تهران. (تاریخ انتشار به زبان اصلی ۲۰۰۹).
۲. فلیتیم، مایک (۱۳۹۱). هوش‌های چندگانه. ترجمه‌ی بهرام قاسمی‌نژاد. انتشارات فراوان. تهران. (تاریخ انتشار به زبان اصلی ۲۰۰۷).
3. Gardner, Howard (1983). *Frames of Mind*. New York, NY: Basic Books.
4. Gardner, Howard (2000). *Intelligence Reframed*. New York, NY: Basic Books.
5. Gardner, Howard (1991). *The Unschooled Mind*. New York, NY: Basic Books.
6. Hoerr, Thomas (2000). *Becoming a Multiple Intelligences School*. Alexandria, VA: ASCD.
7. Hoerr, T., Boggeman, S., and Wallach, C. (2010). *Celebrating Every Learner*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
8. multipleintelligencesoas.org
9. www.multipleintelligences.org

در ضمن، می‌توان دانش‌آموزان را تشویق کرد تصویرسازی‌های خود را با یکدیگر به اشتراک بگذارند تا به هم ایده بدهند و از هم ایده بگیرند. به این ترتیب، فضای یاددهی - یادگیری خود به خود در کلاس جریان پیدا می‌کند و معلم در کلاسی دانش‌آموز محور هدایت‌کننده‌ی این جریان می‌شود. به این صورت، دیگر نیازی به آموزش مستقیم، دیکته‌های پی‌درپی یا تکرار و تمرین‌های خسته‌کننده و ملال‌آور نیست. شوق یادگیری افزایش می‌یابد و فرایند یاددهی - یادگیری، بدون مداخله‌ی معلم به‌طور طبیعی، بین دانش‌آموزان به‌طور طبیعی اتفاق می‌افتد.

بنابراین، با توجه به نظریه‌ی هوش‌های چندگانه‌ی هوارد گاردنر، می‌توان از توانایی‌های گوناگون دانش‌آموزان در زمینه‌های گوناگون هوشی، به‌ویژه هوش فضایی، استفاده کرد و ضعف آن‌ها را از راه‌های گوناگونی جبران کرد. رونویسی و تکرار و تمرین زیاد برای دانش‌آموزان کم‌توجه و نوشتارپریش، نه تنها هیچ ثمری ندارد، بلکه باعث می‌شود از نوشتن بیزار شوند. در جریان این کار متوجه خواهید شد دانش‌آموزانی که دچار اختلال نوشتارپریشی هستند، سرنخ‌های تصویری را با اشتیاق بسیار زیادی پیدا می‌کنند، چرا که این دانش‌آموزان معمولاً از نظر هوش فضایی از توانایی بالایی برخوردارند.

مشکل املا دارید؟ به ما مراجعه کنید!

به این ترتیب، دانش‌آموزانی که مدت‌ها در املا عملکرد ضعیفی داشتند، اکنون خود را توانمند می‌بینند و دیگر هراسی از نوشتن ندارند. با بهره‌گیری از هوش‌های چندگانه، نه تنها املا‌ی دانش‌آموزان کم‌توجه و نوشتارپریش، بلکه عزت نفس و اعتماد به نفس آن‌ها نیز بهتر می‌شود. پس از انجام این روش